

ANTON PANN, FIUL PEPELEI...

Repere biografice

La poalele versantului sudic al munților Balcani, pe malul stâng al râului Tundja din Bulgaria de astăzi se află localitatea Sliven. Aici, când întreaga Bulgaria era raia turcească, s-a născut Antonie Petrov, ce avea să fie cunoscut ulterior ca Antonie Pantoleon Petroveanu sau, pe scurt, Anton Pann. Anul nașterii lui este incert. Primul său biograf, G. Dem. Teodorescu, îl consideră 1794, informație preluată și la muzeul din Râmnicu Vâlcea; pe crucea mormântului și pe soclul bustului său din grădina bisericii „Sf. Stelian (Lucaci)” din București este înscris anul 1798, iar unele cărți bazate pe cele două testamente ale sale indică anii 1796, 1798, sau chiar 1797.

Tatăl său, de meserie căldărar/ arămar, se numea Pantoleon (Pandaleon, Pantoleon, Pană) Petrov („vreun Pandeles sau Pantelimon”, cum sugerează într-un studiu Tudor Vianu), devenit în românește Petroveanu, iar fiul și-a păstrat numele de Antonie Pantoleon Petroveanu (Petrovitul), cu care și-a semnat multă vreme manuscrisele. Conform afirmației lui George Călinescu, după tatăl său, Anton Pann era român de origine: „Cunoașterea miraculoasă a limbii noastre e un semn că era român (valah curat ori cuțovlah/aromân), sau că venise aici în fragedă copilărie”. În 1806 tatăl său moare, lăsând în urmă o văduvă (Tomaida, de origine greacă) și trei orfani. În aceste condiții grele, Tomaida și cei trei băieți trec în Basarabia și se stabilesc la Chișinău. Antonie intră (la o vârstă fragedă) în corul Bisericii Mari din această localitate, unde va cânta până în 1812. Aici își fixează vocația de psalt și învață limba rusă. Ceilați frați, înrolându-se în armata rusă, sfârșesc eroic în 1809 la asaltul Brăilei împotriva turcilor. În iarna anului 1812, ajunge, împreună cu mama sa, la București.

Deși nu atinsese majoratul, trecuse deja încercările dureroase ale vieții și ale războiului. Sărac și fără cunoștințe, dar remarcat printre localnici datorită vocii sale, este primit, mai întâi, paraclisier la biserica „Olari” și cântăreț II (defteriu) la biserica „Cu Sfinți” de pe Calea Moșilor.

Tot acum, Antonache (cum era alintat de mamă în copilărie) devine și ucenic al dascălului grec Dionisie Fotino. Dornic să-și îmbogățească cunoștințele, se înscrie „ca auditor” la „școala de muzichie” deschisă de Fotino, „scriitor erudit și compozitor muzical”, cunosător perfect al muzicii orientale (1769-1821).

În 1816 părăsește această școală și se înscrie la o alta, care funcționa pe lângă biserica Sf. Nicolae Șelari, deschisă de dascălul Petru Efesiul, unul din grecii pricepuți în muzica eclesiastică, care avea și o tipografie proprie. Acesta i-a transmis nu numai cunoștințele de bază ale artei muzicale, dar și meșteșugul tiparului, astfel că, în 1819, Antonie ajunge director al tipografiei și tipărește pentru întâia dată un Axion în românește, care, din nefericire, nu s-a păstrat în nici un exemplar. La numai 23 de ani, Antonie este numit de Mitropolitul Dionisie (Lupu) în comisia pentru traducerea cântărilor bisericești din grecește în românește, folosindu-se de noua semiologie hrisantică, dovadă că devenise un nume cunoscut în viața muzicii bisericești a epocii. În 1820 se căsătorește cu o fată săracă, pe nume Zamfira Agurezan. Din această căsătorie

va avea un fiu, Lazăr, ajuns destul de târziu preot la Biserica Sfântul Visarion din București. În anul „tulbure” 1821, Antonie se refugiază la Brașov, după modelul boierilor, adăpostindu-se pe lângă Biserica Sf. Nicolae din Șchei, unde cânta la strană.

Aici îl va cunoaște pe Ion Barac, celălalt colportor, traducător și tipograf de cărți populare din orașul de sub Tâmpa, cu care va lega o strânsă prietenie. După înăbușirea „Zaveriei”, revine în București în primăvara anului 1822, continuând activitatea de talmăcire a melodiilor de strană. Peste un an ajunge profesor de psaltichie la școala de cântări bisericești de pe Podul Mogoșoaiei (astăzi Calea Victoriei).

Între anii 1826-1827 își va desfășura activitatea ca „dascăl de muzichie” la școala de pe lângă Episcopia Râmnicului și cântăreț la biserica „Buna Vestire” din Râmnicu Vâlcea. Nu se cunoaște în ce împrejurări a ajuns în acest oraș; este foarte probabil să fi fost transferat aici disciplinar din pricina divorțului de prima soție sau la insistențele episcopului Neofit, sprijinitorul său la tipărirea cărților de cântări pe care le va da la lumină după anul 1840.

Îndrăgostit de nepoata stareței de la mănăstirea „Dintr-un lemn”, fuge la Brașov, unde cei doi tineri s-au căsătorit la biserica din Șchei. În acest timp a avut loc și schimbarea numelui inițial, care a devenit Antonie Pantaleon și mai apoi, pe scurt, Anton Pann, după cum este redat în tipăriturile vremii. Din 1828, revenit la București, a desfășurat o activitate de profesor de muzică și de tipograf, având atelierul său propriu, unde au fost editate toate lucrările sale literare și muzicale.

În timpul șederii la Râmnicu Vâlcea, Anton Pann a locuit în imobilul din strada Știrbei Vodă (azi Muzeul memorial „Anton Pann”), aflat pe acea vreme la marginea orașului, pe drumul Cheii și al Olăneștilor. Este cea mai veche clădire din Râmnicu-Vâlcea, care mai păstrează stilul de construcție curat românesc, cu specificul zonei vâlcene. În activitatea sa la Episcopie, Anton Pann a avut ca scop principal românizarea și modernizarea muzicii bisericești, dovadă fiind manuscrisele redactate, constând în cântări specifice cultului ortodox: polieleuri, axioane, doxologii. În același timp, preda lecții de muzică maicilor de la mănăstirile „Dintr-un Lemn” și „Surupatele”.

În anul 1830 deschide seria tipăriturilor sale cu conținut religios și laic.

În anul 1838, moare mama sa, Tomaida.

Rămânând singur pe lume, decide să se căsătorească din nou, de data aceasta cu o tânără de numai 18 ani, pe nume Ecaterina, fiica Aniței a lui Asanache, fost vinicer domnesc. În ciuda opoziției părinților, care vedeau diferența mare de vârstă dintre cei doi (26 de ani), căsătoria a avut loc la data de 10 februarie 1840, naș fiind pitarul Tudorache Sfetescu. În această perioadă de revenire la normalul vieții de familie, Anton Pann ajunge prim cântăreț la Biserica Albă, unde va locui temporar, împreună cu soția sa, după care se vor muta în casa din mahalaua Bradului.

Perioada anilor 1840-1854 va fi prolifică sub aspect editorial-tipografic, autorul reușind să tipărească unele culegeri religioase și folclorice, să adauge multe alte lucrări și, în același timp, să ofere stranei românești toate cărțile de cântări bisericești. În anul 1842, protopsaltul Anton Pann este numit, de mitropolitul Neofit, profesor de muzică la seminarul Mitropoliei, în locul lui Constantin Chiosea, care încetase din viață. În vara anului 1844 îl găsim la mănăstirea Tismana, ca oaspete al părintelui arhimandrit Spiridon, căruia îi dedică, în manuscris, „Slujba Adormirii Maicii Domnului”. Această lucrare cu conținut didactic stă în strânsă legătură cu activitatea sa de profesor de seminar. Peste doi ani va tipări: Poezii populare, Cântece de stea - ediția a III-a, Irmologhiu-Catavasier, Epitaful și Heruvico-Chinonicarul. Toate acestea au fost scrise cu alfabet chirilic, în limba română, pe hârtie ordinară și de Olanda, cu diferența de preț convenită. Pentru Anton Pann, tipărirea de cărți nu era doar o treabă de negustorie, ci mai ales un mijloc de a-și răspândi lucrările sale de psaltichie, cu ajutorul cărora școlarii să poată înainta și să ajungă la o știință temeinică și folositoare, iar cântăreții să nu neglijeze cântarea ci să se desăvârșească în meșteșugul „muzichiei”.

În anul 1847 tipărește unsprezece cărți, șase „politicești” și cinci cu cântări bisericești. În anul revoluției de la Islaz (1848), activitatea sa editorial-tipografică este mult mai redusă, reușind să dea la lumină doar patru cărți, dintre care două laice, una cu caracter religios - Cântece de stea, ediția a IV-a și Privighierul, care cuprinde cântările Vecerniei și Utreniei. În paralel cu munca didactică, o va desfășura și pe aceea de cântăreț la Biserica Kretzulescu, unde reușise să formeze un cor de tineri,

plătiți cu câte 20 de lei pe lună.

Activitatea sa didactică a încetat în perioada 1848-1849, seminarul fiind închis și deschis ulterior, în 1851. În toată această perioadă va fi privat de anumite sume de bani, reprezentând leafa pe anii 1848, 1849 (cu doar șase luni) și 1850. La 24 mai 1851, când s-a redeschis seminarul, Pann află cu uimire că nu mai figurează printre profesori, în locul său fiind numit, la clasa I de psaltichie, ierodiaconul Calistrat, iar la clasa a doua de cântări, ierodiaconul Ironim. Tot acum va tipări un Tipic bisericesc, tradus din grecește împreună cu preotul Ioan Călărășanu de la Biserica Lucaci, dat la lumină în tipografia sa, cu binecuvântarea mitropolitului Nifon. În anul 1852 tipărește alte cărți cu conținut politic, iar în anul următor, benefic sub aspectul cărților muzicale bisericești, va da la lumină tomurile II și III ale Doxastarului, tălmăcit din grecește în românește, după cel scris în sistema veche, al seradului Dionisie Fotino; Epitaful sau Prohodul Domnului, ediția a II-a și Antifoane, ce se cântă la ecteniile serii, dimineții și ale Sfintei Liturghii. În pofida greutăților întâmpinate în ultimul său an de viață, 1854, reușește să tipărească mai multe cărți politice și încă cinci lucrări de muzică bisericească: Mica gramatică teoretică și practică (cu caracter didactic), Irmologhiu-Catavasier - ediția a II-a, Noul Anastasimatar, tradus și compus după sistema cea veche a serdarului Dionisie Fotino. A murit în ziua de 2 noiembrie 1854, la întoarcerea dintr-o călătorie prin Oltenia, de unde contractase o răceală puternică. Este înmormântat la Biserica „Sfântul Stelian” (Lucaci) din București, din apropierea casei sale.

CREAȚII LITERARE

Opera literară a lui Anton Pann este destul de bogată și diversă. Dintre cele mai cunoscute creații ale sale se menționează: Poezii deosebite sau cântece de lume (1831, 1837); Îndreptă t o r u l bețivilor (1832); Hristoitia sau școala moralului care învață toate obiceiurile și năravurile cele bune (1834); O poveste arabică din Halima (1839, 1854); Fabule și istorioare (1841); Poezii populare și Calendare (1846); Memorialul focului mare (1847); Povestea vorbei (1847); Dialog în trei limbi, rusește, românește și turcește (1848); Pocăința omului dezmiardat sau vorbire între suflet și trup și osebite sfaturi folositoare trupește și sufletește (1849, 1854); Înțeleptul Archir și nepotul său Anadam (1850); Spitalul amorului sau Cântecul dorului (ed. I în 1850, ediția a II-a în 1852) - 6 broșuri; O sezătoare la țară sau Călătoria lui Moș Albu (1851); Triumful beției sau Diata ce o lasă un bețiv pocăit fiului său (1852); Năzdrăvăniile lui Nastratin Hogeia (1853); Povești și anecdote versificate (1854).

Anton Pann a fost apreciat de majoritatea contemporanilor săi dar și de generațiile ce i-au urmat. Criticii literari, începând cu primul său biograf G.Dem.Teodorescu și până la specialiștii contemporani Ovidiu Papadima și Paul Cornea au subliniat locul și aportul său la dezvoltarea culturii românești. Dimitrie August Laurian spunea despre el că: „avea simțul frumosului; natura îl înzestrase și cu talente. Când Pann mergea să cânte în strana Mitropoliei, lumea nu mai avea loc în bășerică”. Nicolae Iorga, entuziasmat exclama: [...] „Rareori s-a văzut o așa albină folclorică!” [...].

Iar Ovidiu Papadima, vorbind despre Spitalul amorului, concluziona: „e totodată un document de istorie literară și un testimoniu de folclor orășenesc”.

Marele nostu poet Mihai Eminescu l-a îndrăgit, îi cânta cântecele și plasându-l printre „poetii ce-au scris o limbă, ca un fagure de miere” l-a regretat în minunatele versuri: „S-a dus Pann, finul Pepei, cel isteț ca un proverb”.

CREAȚII MUZICALE

Anton Pann a fost un pasionat colecționar de muzică românească, notând creații din repertoriul muzicienilor din perioada fanariotă. Mai târziu a tipărit unele din cele mai vechi piese muzicale de curte și cântece de lume inspirate din melosul bizantin și otoman. În practica bisericească, el a tradus și compus în tradiția imnologiei bizantine și a fost printre primii din generația sa care a folosit terminologia muzicală vestică (europeană) în indicarea tempoului sau a elementelor de agogică. Totodată, a fost și un interpret iscusit la cobză, lăută, chitară și la pianoforte, cântând în diverse momente, alături de tinerii boieri.

Dintre culegerile și creațiile sale muzicale se numără compoziții orientale, romante și cântece de lume printre care: „Bordeiaș, bordei, bordei”, „Inima mi-e plină”, „Mugur, mugurel”, „Până când nu te iubeam”, „Nu mai poci de ostenit”, „Leliță săftiță”, „Și noi la Ilinca”, „Unde-aur cucul cântând” sau „Sub poale de codru verde”. Unele dintre acestea au apărut în volumul Poezii deosebite sau cântece de lume, primele în ediția din 1931, iar celelalte în ediția din 1937. Alte creații și culegeri ale sale au apărut în broșurile (șase la număr) „Spitalul amorului sau Cântătorul dorului”, în anul 1850, cu modurile cântărilor pe note psaltice. În introducerea lor, intitulată La Balamuc, Anton Pann transmite câte un mesaj, „către cititori” (referitor la titlul și însemnătatea publicației) și „către domnii poeți ai poemelor noi”.

POVESTEA IMNULUI NAȚIONAL ACTUAL AL ROMÂNIEI

Anul 1848 îl găsește pe Anton Pann la Râmnicu Vâlcea. Părăsise Bucureștii din pricina molimei de holeră. La 11 iunie izbucnește ca o uriașă flacăra Revoluția și se întinde în întreaga țară. Gheorghe Dem Theodorescu scrie în legătură cu acest eveniment: „Anton Pann lucra peste Olt pentru realizarea ideilor naționale și cânta triumful revoluțiunii printr-un imn, de care s-a vorbit în organele de publicitate ale epocii”. Este vorba de documentul Nr. 1184 din 30 iulie 1848, publicat în „Monitorul Român” Nr. 14 din 26 august 1848, inserat în colecția „Anul 1848 în Principatele Române”, în care, la 30 iulie 1848, comisarul de propagandă al districtului Vâlcea, Dumitru Zăgănescu (fratele căpitanului de pompieri Pavel Zăgănescu, eroul bătăliei din Dealul Spirii), raporta Ministrului Treburilor din Lăuntruțul Țării Românești, cadrul în care fusese sărbătorită revoluția în orașul Râmnicu-Vâlcea, menționând și participarea lui Anton Pann: „Într-acest pompos constituțiu, aflându-se și dumnealui Anton Pann, profesor de muzică, împreună cu câțiva cântăreți de aceeași profesie, au alcătuit o muzică vocală cu niște versuri prea frumoase puse pe un ton național plin de armonie și triumfal, cu care a ajuns entuziasmul de patrie în inimile tuturor cetățenilor”. Evenimentul se petrecea joi, 29 iulie 1848, „într-o câmpie înconjurată cu arbori, ce este la marginea cetății”, adică în actualul parc Zăvoi, prilej cu care s-a depus jurământul pe Constituție, s-au sfințit steagurile revoluției și s-a cântat „pentru prima dată în Țara Românească” – într-un cadru oficial, după afirmația lui Vasile Roman – viitorul imn de stat al României, Deșteaptă-te, române! Anton Pann a fost cel care a pus pe muzică versurile poeziei „Un răsunset”, scrisă de Andrei Mureșanu prin 1842. Gheorghe Ucenescu, elev al lui Anton Pann și unul din admiratorii acestuia, ne relatează cum în casa poetului Andrei Mureșanu din Brașov, unde se întâlneau Nicolae Bălcescu, Ion Brătianu, Gheorghe Magheru, Cezar Bolliac și Vasile Alecsandri, cu toții fiind în căutarea unei melodii pentru poezia Un răsunset, cel care a găsit melodia „veche, târăgănată”, dar devenită atât de vibrantă în posterioritate, a fost Anton Pann.

Această melodie nu era alta decât romanța „Din sânul maicii mele”, alcătuită în 1839 pe versurile lui Grigore Alexandrescu.

Vorbind despre poetul Andrei Mureșanu și despre poezia Un răsunset (Deșteaptă-te, române!), George Călinescu numește această poezie „Marseilleza română”, iar pe Anton Pann îl consideră „acel Rouget de Lisle român”, comparându-l cu Claude Joseph Rouget de Lisle (1760-1836), ofițerul francez care a compus Marseilleza, imnul Revoluției franceze de la 1789. Timp de câțiva ani Deșteaptă-te, române! a fost și imnul național al Republicii Moldova, înlocuit, în 1994, cu Limba noastră. Chiar dacă în prezent textul lui Mureșanu este depășit și contestat, pe bună dreptate, pentru slăvirea împăratului roman Traian - cuceritorul Daciei și pentru numărul mare de strofe, muzica lui Pann rămâne și în actualitate, plăcută și antrenantă.

Multe din cântecele compuse sau promovate de el sunt adaptate și cântate în zilele noastre de soliști sau formații vocal-instrumentale. Pe internet se găsesc interpretări moderne ale melodiilor sale de succes, executate de diverse formații, cu diferiți soliști. Printre ele la loc de cinste se află Bordeiaș, bordei, bordei în interpretarea Mariei Tănase și Mugur, mugur, mugurel, piesă modernizată de Tudor Gheorghe.

OVIDIU ȚUȚUIANU

0%

User Rating: Be the first one !

